

Şəhla Cabbarlı

56 səhifəlik şəxsi işinin sonunda "39 yaşındadır, subaydır, qardaşı ilə birgə yaşayır. 20 sot ortaq dedə-baba torpaqları, 3 sot isə bağı var" – yazılmışdı. Xalq arasında isə, sadəcə "Əsgəran qəhrəmanı" kimi tanınırdı.

40 gün öncə Tovuzda baş verən düşmən təxribatı və döyüşlər zamanı, müstəqillik tariximizin ən inkişaf etdiyi dövrdə, digər hərbiçilərlə birlikdə general-mayor rütbəsində bir igid də itirdik. O, ön cəbhədə əsgərləri ilə birgə döyüşərək şəhid oldu. Bu hadisə Azərbaycan cəmiyyətini dərinlən sarsıtdı. Amma Polad Həşimov əsgəri ilə birgə döyüşən generalın nə ikli, nə sonu idi. Bizim tariximiz ona görə şarıdır ki, həmişə ən bacarıqlı sərkərdələr əsgərinin önündə düşmənlə üz-üzə gəlib. Məhz bu keyfiyyətlərimizlə bu gün bir dövlət kimi ayaqda qala bilmişik. Bu gün biz Azərbaycan Cümhuriyyətinin rəsmi varisi hesab edilən respublikayaqsa, bizim hərbiçilərimiz də, insanlarımız da sələflərinin taleyini yaşayacaqlar. Dövr yüz il irəlində olsa da, düşmənlər də eynidir, dostlar da.

Azərbaycan Cümhuriyyəti yaşadığı 23 ay ərzində bir çox generalara sahib çıxdı, onlara inandı, düşmən üzərinə göndərdi. Bu yazıda oxuculara milli hökumətin ən çox etibar etdiyi, çəkinmədən düşmən üzərinə göndərdiyi bir sərkərdənin iki ildə yazdığı əbədi tarixindən bəhs edirik: düşmənlərin kabusu general-mayor Həbib Bəy Səlimov

1881-ci ildə Naxçıvanda dünyaya gəlmişdi. Uşaq yaşlarından hərbiyə marağı vardı. Onun gənclik yaşları imperiyaların çökdüyü, müharibələrin tüğyan etdiyi dövrə təsadüf edir. Hə-

bib bəyin də orduya marağı buradan qaynaqlanıb. O, öncə könüllü olaraq keçmiş Yelizavetpol süvari alayında xidmətə başlayıb. Daha sonra isə hərbi təhsil almaq qərarına gəlib. Tiflis Süvari məktəbində herb təhsilinə başlayıb, Nikolayev hərbi akademiyasında təhsilini bitirib.

Azərbaycan Cümhuriyyəti yarandı, milli ordu qurularkən, peşəkar hərbiçiləri kimi ordu sıralarına dəvət edilirdi. 1918-ci ilin iyun ayının sonunda Bakıya azad etmək və hökumət mərkəzinin Bakıya köçürülməsi üçün milli hökumət ilə Qafqaz İslam Ordusu komandanı Nuru Paşa birgə əməliyyat planı hazırlayırdılar. Bu zaman Nuru Paşa cənub böliyünün komandiri vəzifəsini Həbib Bəy Səlimova həvalə edir. Təbii ki, belə məsuliyyətli vəzifənin Həbib bəyə verilməsi onun işində nə qədər peşəkar və bacarıqlı olmasından irəlilə gəlirdi. Eyni zamanda, həmin ilin avqust ayında Qafqaz İslam Ordusu Həbib bəyi qərarqah rəisi də təyin etdi.

Bakıya azad etmək üçün yola çıxan qoşunların Cənub böliyü Gəncə-Bakı dəmir yolu üzrə hərəkət edirdi. İtkisiz və keçdiyi əraziləri azad edərək

Bakıya yaxınlaşdırdılar. Lakin su, yemək və ayaqqabı çatışmazlığı onu narahat etmişdi.

Bakı azad edildikdən sonra Milli Hökumət onun hərbi sərkərdəlik bacarığını qiymətləndirərək onu polkovnik rütbəsi ilə təltif etdi. Milli Hökumətin mərkəzi Bakıya köçürüldükdən sonra Həbib bəy Səlimov ordunun yenidən qurulması, daha da gücləndirilməsi və suvari böliüklerinin peşəkarlaşdırılması, təlimlərin aparılması yönündə Hərbiyyə Nazirliyində xidmətə başladı. 1919-cu ilin 26 fevralında Hərbiyyə nazirinin 31 sayılı əmri ilə Həbib bəy Səlimov general-mayor rütbəsi ilə təltif edildi.

Cənub zəfəri

Bolşevik-daşnakların kabusu, Qarabağın xilaskarı və Əsgəran zəfəri

Üzərindən yüz il keçsə də, düşmənlərimiz də eynidir, dostlarımız da

1919-cu ildə Milli Hökumətin əsas məsələlərindən biri də ölkəni bütövləşdirmək və hökumətə tabe olmayan əraziləri də tabe etməkdən ibarət idi. Bu ərazilərdən əsas olanı Cənub bölgəsi idi. Bakıdan və bölgələrdən qaçmış bolşeviklər, daşnaklar Lənkəran qəzası və Muğanda toplaşmışdılar. Onlara Xəzər dənizi vasitəsi ilə Rusiyadan hərbi yardımlar göndərilirdi. Onlar əhalini inandırmışdılar ki, cənubdan basqın edən İran quldurlarına və düşmən türk ordusuna qarşı onları qoruyacaqlar. Xalq da onlara bu işdə dəstək olmalıydı. Təbii ki, heç nədən xəbəri olmayan yerli əhali onlara əlbir olub silahlanırdı. qərarqahları qəzədə olan rus kəndlərində qurmuşdular. Hətta onlar bolşevik hərbiçisi Kirginin rəhbərliyi ilə 1919-cu ilin may ayında bölgədə Sovet-Muğan Respublikası da yaratmışdılar. Onların 1200 nəfərlik hərbi dəstəsi, 4 topu vardı.

1919-cu ilin iyun-iyul aylarında Lənkəran qəzasına ordu göndərmək üçün şərait yarandı. Hərbiyyə naziri Səməd bəy Mehmandarov cənub bölgəsini də Milli Hökumətə tabe etmək və Qacar İrəni ilə sərhədlərin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə hərbi dəstə göndərilməsi haqqında 1919-cu il 4 avqust tarixində əmr imzaladı. Ardınca isə Lənkəran qəzası və Muğan camaatına müraciətnamə imzaladı. Lənkəran qəzasına gedəcək hərbi dəstənin rəisi general-mayor Həbib bəy Səlimov təyin edildi.

Lənkərandə bolşeviklərlə döyüşlər zamanı Həbib bəy sərhəd mühafizəsi ilə də məşğul olaraq, bolşeviklərin İran dövlətinə qaçmasını və ya İranın da qəfil Lənkərana ordu göndərməyini ehtiyat etdiyindən tədbirlər alırdı. Hətta, hökumətə bu barədə teleqram da vurmuşdu. O, teleqramda sərhəd mühafizəsinə 16 yüksək rütbəli zabıt olmaqla ümumilikdə 750 nəfər cəlb edilməsinin vacibliyini bildirmişdi. Bu dəstəyə Hərbiyyə Nazirliyinə, ya da Daxili İşlər Nazirliyinə tabe edilməli idi. Lakin maliyyə sıxıntılar üzündən onun bu təklifi tam olaraq həyata

keçirilə bilmədi. Lənkəran bolşeviklərdən tamamilə azad edildikdən sonra Həbib bəy Bakıya qayıdır və 1919-cu ilin dekabrında Bakıda Nazirliyin İstehkamçılar Dəstəsinin rəisi təyin edilir.

Qarabağa görünən yol

1920-ci ildə erməni daşnakları xüsusilə fəallaşmışdılar. Qarabağın dağlıq hissəsini Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanla birləşdirmək istəyirdilər. Onlar 1920-ci ilin mart ayının 22-si axşamı qəflətən Əsgəran keçidini tutmaq üçün hücum etdilər. Əgər Əsgəran keçidi tutulsa, Azərbaycanın Qarabağın dağlıq hissəsi ilə əlaqəsi tamamilə kəsiləcəkdi. Təbii ki, bölgədə olan Azərbaycan ordu böliükleri on-

yovun üçüncü batareyasının toplanmasıyla yarımsız vəziyyətə düşdü. Üçün onların 1902-ci il nümunəli porşenli toplanması və yaxşı

2) Bütün fəaliyyəti boyu Sovet hökumətinə qarşı əks-inqilabda iştirak edib. Müsavat hökumətinin silahlandırılması işində cəsarətliq edib;

olar ki, yeni batareyaya göndərilməsi haqqında təcili sərəncam verəsiniz".

Eyni zamanda, Baş Qərarqah rəisinə göndərdiyi teleqramda ermənilərə Cavad qəzası tərəfdən güclü zərbə endirilməsinin tələbatı olduğunu bildirmişdi. Cənubi Azərbaycanın döyüşən Şahsevən tayfalarının da Zəngəzur hücumunun vacibliyini qeyd edərək, daşnakların başçısı Dro Kanayanın ikitərəfli zərbə altında qalmasını arzulayırdı.

Möhtəşəm zəfərlərin susqun sonu

Azərbaycan Cümhuriyyətinin 1920-ci il 28 aprel işğalından sonra bir sıra hərbiçilər bolşeviklər tərəfindən həbs edildilər, güllələndilər. Bəziləri isə bölgələrdə ruslara qarşı təşkil edi-

3) Gəncə üsyanı zamanı Sovet Azərbaycanından qaçaraq İrana keçmək istəyib. Orada bəzi silahlı qrupların təlimləndirərək, Sovet Azərbaycanına qarşı mübarizəsini təşkil edib.

Onun məhkəməsi zamanı əsas şahid kimi dindirilən və ona qarşı qərarlı, əsassız fikirlər söyləyənlər - Naxçıvandan olan bolşeviklər, Şahtaxinski, Rüstəmov kimi şəxslər və Xəlil Paşa idi. Naxçıvanın yerli sakinləri adlandırılan bolşeviklər Həbib bəyi əhali arasında Sovetə hökumətinə qarşı təbliğat aparmaqda günahlandırıldı.

Təbii ki, Həbib bəy özünümüdəfiə üçün məhkəmədə sözünü deməmişdi. İttihamların bəzilərinə öz dövlətinə sədaqət kimi dəyərləndirmiş və bununla qürur duyduğunu bildirmişdi. Lakin onun heç bir çıxışı nəzərə alınmadan,

1920-ci ilin 30 dekabrında səhər saatlarında güllələndi.

Qara tarix

Beləliklə, əsgəri ilə birlikdə səngərlərdən səngərlərə gedən bir general kimsəsiz şəkildə bolşevik gülləsi ilə həyata gözlerini əbədi yumdu. Sovet dövründə digər Cümhuriyyət fədalərimiz kimi onun da adı anılmadı, unuduruldu, "Bey-xan dövləti"nin vətən xainləri kimi məhkəmə hökmləri fəhlə hökumətinin tozlu arxivlərinə göndərildi.

Lakin tarixdəki bütün zalım quruluşlar kimi Sovet İttifaqı da dağlıq. Zaman keçdi, Cümhuriyyətin varisi olan Azərbaycan Respublikası yenidən Günəşə sarı boylandı. Bütün qəhrəmanlarımız ömək kimi araşdırıldı, yazıldı və xalqa tanıtıldı. Bu gün general şahid olanda biz yüz il öncəyə qayıdır, onları anırıq. O gün də düşmən eyni idi, biz onun gözüne dik baxırıq, bu gün də. "Bir ölüb, min dirilər!" – Anadolu kəlamını təsdiqləmiş xalqıq. Təki Vətən sağ olsun!